

Memoari o međuvrsnim prijateljstvima ili kako se sve isprepliću životi mačaka sa životima ljudi

U DRUŠTVU SA ŽIVOTINJAMA

Životinje su sveprisutne u ljudskim životima, a njihova uloga u “ljudskom društvu je enormna” (Kruse 2002: 377) i, štoviše, esencijalna (Marvin i McHugh 2014: 1), kako u materijalnom, tako i u ideološkom pogledu (DeMello 2012: 4). Evidentno je, naime, da su “ljudski svjetovi izgrađeni na životinjskim životima i smrtima, kako konceptualno, tako i fizički”, pa je posve pogrešno misliti da su ljudi i životinje vodili odvojene živote (Marvin i McHugh 2014: 1).

Iako su ljudski i životinjski životi nerazmršivo isprepleteni (Serpell 1996), sustavno istraživanje i teorijsko propitivanje ljudsko-životinjskih odnosa gotovo su nevidljive teme i slabo istražena područja u sociologiji.¹ Još je davne 1979. godine Bryant (prema Flynn 2001: 71) ukazivao na nedostatak takozvane “zoološke veze” u sociologiji, a Bob Carter i Nickie Charles su trideset devet godina kasnije konstatali slično stanje pitajući se zašto sociologija neadekvatno i sporo reagira na “životinjski izazov”, odnosno kontinuirano zanemaruje životinje i marginalizira istraživanja koja se bave ljudsko-životinjskim odnosima (2018: 79, 80). Razmišljajući o preprekama razvoju “sociološke neljudske animalistike” (*sociological nonhuman animal studies*), Arnold Arluke ukazuje na “unutarnje” prepreke, među koje, primjerice, spadaju “institucionalni konzervativizam”, androcentrizam, strah od novog konkurenta na projektnom tržištu, iskrivljena tumačenja animalistike (*animal studies*) kao trivijalizacije ideje opresije itd. (Arluke 2002: 369, 371), a tom popisu svakako treba dodati i dublje epistemološke razloge te tvrdokornu

tendenciju društvenih znanosti da sebe neprekidno predstavljaju isticanjem “diskontinuiteta između ljudi i životinja” (Noske cit. u Kruse 2002: 375). Sociologija, naime, sebe definira isključivo kao znanost o ljudskom društvu, a tim su “ekskluzivnim” fokusiranjem na ljude neizbježno “zanemareni mnogobrojni aspekti ljudske egzistencije” (Kruse 2002: 375). Stoga su sociologiji prijeko potrebne “zdrava samo-refleksija i osvještavanje” važnosti “životinjske” tematike (Arluke 2002: 369, 370), koja može pružiti i izniman doprinos daljnjem razvoju istraživanja roda, klase i rase te, dakako, razvoju novih tematsko-problemskih sklopova i paradigmi (Kruse 2002: 376).

Na koji način vidimo, mislimo, osjećamo, tretiramo i koristimo životinje? Kako živimo sa životinjama ili pored njih? Ili, da konkretnije pozicioniramo ova pitanja u kontekst ovog rada: kako vidimo, mislimo, osjećamo, tretiramo i koristimo mačke, odnosno kako živimo s njima i pored njih? Pokušavajući odgovoriti na ta pitanja, ne smijemo smetnuti s uma da govoreći o mačkama (ili o drugim životinjskim bićima) govorimo, s jedne strane, o stvarnoj, biološkoj i “objektivnoj” mački kao konkretnom živom biću, a s druge strane, imamo posla s kulturalnim, simboličkim, vrijednosnim, znanstvenim i mnogim drugim prezentacijama i interpretacijama mačke (ili mačje vrste). U tom drugom smislu, fokus je uvijek na “socijalnim kategorijama koje konstruiramo oko životinja”, odnosno na dekonstruiranju tih konstrukcija (DeMello 2012: 11, 16) jer upravo “kulturalni konstrukti determiniraju sudbinu životinja” (Lawrence cit. u Stibbe 2001: 147). Socijalno znanje se (re)kreira kroz razne vrste socijalnih interakcija i akcija, pri čemu – ukazujući na odnose moći i nejednakosti, odnosno ljudsku dominaciju i životinjsku subordinaciju – posebno značajnu ulogu igra jezik (Burr 2006: 3–5). Bezbrojni su primjeri semantičkog odvajanja i razdvajanja riječi “životinja” od riječi “ljudi” (Singer prema Stibbe 2001: 149), čime se životinja predstavlja kao “različita” i “inferiorna” u odnosu na ljude (Stibbe 2001: 150).² Različitost i

¹ Nikola Visković je knjigom *Životinja i čovjek: prilog kulturnoj zoologiji* (1996) otvorio prostor za razvoj kulturalne animalistike u domaćoj humanistici (antropologija, etnologija, filozofija). Uoči Viskovićeva osamdesetog rođendana u Splitu je 2018. godine organiziran simpozij “Nikola Visković: pravo – politika – bioetika” kojim se odalo posebno priznanje autoru koji je nedvosmisleno nadahnuo generacije znanstvenika i znanstvenica (Guć 2018) da odgovore na kompleksna pitanja koja je Visković jasno artikulirao: “Što je životinja čovjeku i što je čovjek životinji?” (Visković 2009). Više o razvoju kulturalne animalistike u Hrvatskoj pogledati kod Bernardić (2011) i Marjanić i Zaradija Kiš (2012: 11–19).

² Na temelju mnoštva primjera i bogatih opisa Joan Dunayer (2001) ukazuje na moć jezika te demaskira njegove specifične aspekte kojima se: 1) legitimira okrutnost i nepravda prema neljudskim (*nonhuman*) bićima, te 2) održava hijerarhijski odnos između

inferiornost su “dva uvjeta nužna za opresiju”, a prisutna su u konvencionalnim i u svakodnevnom govoru korištenim (specističkim) metaforama u kojima su životinje najčešće određene u negativnim, uvredljivim ili diskreditirajućim terminima što, pak, “snažno utječe na (...) svakodnevno mišljenje” (Lakoff i Johnson prema Stibbe 2001: 150). Tako je, primjerice, uobičajeno govoriti o pohotnom jarcu, debeloj/prljavoj svinji, glupoj kokoši/tuki, tvrdoglavoj mazgi, zgodnoj/seksi mački/ribi, smrdljivom tvorcu itd. Nadalje, o životinji se najčešće govori u srednjem rodu, kao o stvari – ona se svodi na objekt koji pojedinac može “kupiti, prodati i posjedovati” (Stibbe 2001: 151; podvukao autor). Takav se postvarujući učinak, dakako, očituje i kad se o ljudima koji u svojim nastambama drže životinje – kolokvijalno uvriježeno nazivane “kućnim ljubimcima” – govori kao o njihovim “vlasnicima”. Stoga ćemo u ovom tekstu govoriti o *skrbnicima kućnih životinja* i o *kućnim životinjama*.³ Dakako, i riječ “skrbnik” implicira određenu asimetriju – čovjek u okviru vlastitog kućanstva brine o drugom biću koje to nije u stanju samostalno činiti, ali ta nam se riječ čini *manje neprikladnom* od riječi “vlasnik”. Ističemo da pojmove “skrbnik” i “kućna životinja” ne smatramo idealnim, ali ih ne koristimo na specistički ni hijerarhizirajući način, njima ne impliciramo ni jedan oblik eksploatatorskih ljudsko-životinjskih odnosa niti podržavamo bilo koji oblik simboličke, spiritualne, emocionalne, fizičke i materijalne degradacije životinja.⁴ U prvoj polovici 1990-

-ih vođene su rasprave o političkoj korektnosti pojma kućni ljubimac (*pet*), pa se u anglosaksonskoj literaturi umjesto riječi *ljubimac* počeo rabiti pojam “životinja pratitelj” (*companion animal*) (Belk 1996: 123). Sarah Czerny (2011: 274) se referira na Donnu Haraway koja je smatrala da je termin “životinja pratitelj” “samo korak dalje od termina ‘ljubimac’” dok je Russell W. Belk kritički pisao o toj jezičnoj promjeni. Naime, Belk smatra da, “čak kad ih tretiramo kao kvazi-ljudski izjednačene”, ne možemo negirati činjenicu da te životinje “nisu slobodno izabrale biti s nama”, a činjenica da su izabrane ili kupljene na način nalik onome na koji su nekoć izabirani i kupovani robovi ukazuje na (nepromijenjeni) asimetrični odnos i ljudsku dominaciju (Thomas prema Belk 1996: 123, 124).⁵ Kay Peggs (2018: 369) ističe da, bez obzira na emocionalnu povezanost između ljudskog skrbnika i kućne životinje, hijerarhija nije ukinuta jer će skrbnik sebe pozicionirati u nadređenu poziciju u odnosu na svog životinjskog pratitelja, uskraćujući mu slobodu, neovisnost, samoodređenje. Promatrajući u širem kontekstu taj odnos, Peggs ističe kako “svojom brigom za životinje pratitelje ljudi doprinose patnji drugih, niže vrednovanih neljudskih životinja”.

Kathleen Walker-Meikle (2012) ističe da je kategorija kućna životinja (ili “kućni ljubimac”) socijalna konstrukt. Riječ je o životinji koja ima specifičan status u ljudskom životu i ljudskom životnom prostoru. Radi se o životinji koju ljudi na temelju svoje odluke i izbora zadržavaju i uvode u prostor svoga kućanstva, ne konzumiraju je, nego joj daju ime, emocionalno se povezuju s njom te je tretiraju kao člana kućanstva (Thomas prema Walker-Meikle 2012: 1). Kućne

ljudi/ljudskih životinja (*human animals*) i neljudskih bića. Specizam je pojam koji je 1970-ih inaugurirao Richard Ryder kako bi označio tip predrasde kojom se favorizira vlastita vrsta, a druge vrste eksploatiraju (Gruen 2017). Kasnije taj pojam preuzima i popularizira Peter Singer fokusirajući se na moralno neutemeljene specističke prakse kojima ljudi favoriziraju svoje interese na štetu interesa članova drugih vrsta (Gruen 2017). Baš poput Rydera i Singera, Dunayer specizam promatra u odnosu na druge sustave nejednakosti. Ona, naime, ističe povezanost specizma sa seksizmom i rasizmom (npr. žene i pripadnici manjina često su opisani negativnim animalističkim metaforama). Sarah Czerny (2011) propituje dualističke kategorije “ljudsko” i “životinjsko” i njihova značenja te prezentira alternativne koncepte kojima se, s jedne strane, ukidaju disbalansi i asimetrije u ljudsko-životinjskim odnosima, a s druge strane, izbjegavaju “implicitne konotacije hijerarhije i razlike” (2011: 272). Jedan od najčešće korištenih alternativnih termina je “neljudski” (*nonhuman*) ili “neljudska životinja” (*non-human animal*), a vezan je uz ideju životinjskih prava (usp. Francione 2010). Međutim, kritičari i u ovom terminu nalaze specističke elemente – životinja se ponovo određuje u odnosu na čovjeka, odnosno ljudska vrsta figurira kao norma. Czerny (2011: 274) navodi privatnu prepisku sa Susan Leigh Star, Kirksey i Helmreich, u kojoj ovi autori ističu kako je “opisivanje životinje kao ‘neljudske’” kao da “crnu osobu opisujemo kao ne-bijelu”. Svjesni ograničenosti tog termina Giffney i Hird (prema Czerny 2011: 274) sugeriraju “ne/ljudski” (*non/human*) pri čemu kosa crta upućuje na “propusnost”, a ne fiksnost i statičnost “ljudske/životinjske granice”.

³ Termine “kućna životinja” i “skrbnik” (ili “udomitelj”) sugerira i druga za promicanje prava životinja i veganstva *Prijatelj životinja*.

⁴ Iako može označavati razliku, nejednakost i specističku perspektivu, kategorija životinja nužno ne implicira asimetriju. Što-

više, taj pojam rabe teoretičari i aktivisti koji zauzimaju kritičku perspektivu u propitivanju statusa životinja u ljudsko-životinjskim odnosima (npr. aktivisti za prava životinja nazivaju sebe “životinjskim osloboditeljima” ili “animalističkim abolicionistima”, usp. Francione i Charlton 2017). U sociološkoj literaturi simultano se (u kontekstu pojedinih tekstova) rabe termini “životinja” i “neljudska životinja” (npr. sekcija Američke udruge sociologa [American Sociological Association] zove se Životinje i društvo [Animals & Society], usp. ASA 2002).

⁵ Gary L. Francione (2012) zastupa abolicionističku poziciju i smatra kako je “institucija posjedovanja ‘ljubimca’ nekonzistentna” s pozicijom životinjskih prava te ukazuje na “inherentne probleme domestikacije” “kućnih ljubimaca” jer u takvom aranžmanu životinje postaju vlasništvo koje ljudski “vlasnik” može tretirati loše ili dobro (Francione 2007: 77). Međutim, u Francionevom (2012) konkretnom životnom iskustvu prisutna je diskrepancija između zastupane teorije i življene prakse – on se, naime, zalaže za ukidanje institucije “kućnih ljubimaca”, no isto tako obznanjuje da su njegova partnerica i on udomili pet pasa iz prihvatilišta, da ih vole i da uživaju živjeti sa svojim psima-veganima, skrbe o njima i trude se dati im najbolju moguću njegu. Dakako, kritičari se mogu pitati kako objasniti taj očiti jaz između proklamiranja oslobođenja životinja i konkretnog života s udomljenim psima? Jer žele li, na primjer, psi koje je Francione udomio konzumirati vegansku hranu? Jesu li oni samostalno odabrali tu prehrambu opciju ili im je nametnuta zbog etičkih uvjerenja njihova ljudskog skrbnika (prema Francionevoj terminologiji “vlasnika”)?

životinje tretirane kao članovi obitelji ili prijatelji često su antropomorfizirane tako što im se pripisuju ljudske karakteristike (npr. motivi, misli, osjećaji, Hirschman prema Stephens i Hill 1996: 191), čime se, smatra Walker-Meikle (2012: 1), “zamagljuju granice između životinjskog i ljudskog statusa” (v. Midgley 1988. prema Czerny 2011: 271; Servais 2018).

U okviru ovog rada usredotočit ćemo se upravo na kućne životinje (u engleskom jeziku označavane pojmovima *pet* i *companion animal*) i “međuvrsna prijateljstva” (*cross-species friendship*, DeMello 2012: 146), koja se razvijaju između ljudskog i životinjskog prijatelja. Kućne životinje su “ekstremno važna životinjska klasa, iz funkcionalne i simboličke perspektive” (DeMello 2012: 147). Pod kućnim životinjama treba razumjeti domesticirane, ali i nedomesticirane (ili “divlje” i “egzotične”) životinjske jedinke koje imaju “blisku vezu s ljudskim bićima” koja su ih “odabrala” i učinila “ljubimcima” (DeMello 2012: 147, 148) i koje, nadalje, kako objašnjava Grier (2014: 125), žive u neposrednoj blizini skrbnika (unutar ili izvan kućanstva) i ne trebaju “zarađivati” za svoje preživljavanje, a skrbnik od njih očekuje aktivnu participaciju u “emocionalnoj ekonomiji privatnog života” pa su one “izvor i zadovoljstva” (primjerice, zbog izuzetnog fizičkog izgleda, osobnosti ili vještine) “i dokoličarskih aktivnosti” te, na koncu, mogu signalizirati i skrbnikov socijalni status. Grier na istom mjestu upozorava da je status kućne životinje “kontingentan” i promjenjiv – riječ je o stečenom statusu koji uslijed “napuštanja ili drugih propusta brige” može biti i izgubljen.

Zanimljivo je da je engleska riječ *pet*, kojom se, dakle, označavaju “kućni ljubimci” ili kućne životinje, u 15. stoljeću u Engleskoj označavala “razmaženo dijete” (DeMello 2012: 149). Pišući recenziju knjige Katherine C. Grier *Pets in America. A History* (2006), novinarka Alida Becker ukazuje na zanimljiv podatak: tijekom 2004. godine u SAD-u djeca su živjela u 36% kućanstava, dok su kućne životinje – koje skrbnici opisuju i tretiraju kao članove obitelji i najbolje prijatelje – živjele u više od 60% kućanstava, iz čega slijedi zaključak da je u Americi na pragu novog stoljeća (i tisućljeća) kućna životinja postala “razmaženom ‘alternativom djetetu’” (prema Becker 2006).⁶

Odnos ljudi prema životinjama općenito, pa tako i prema kućnim životinjama, određuju mnogobrojni čimbenici, ali uvijek ga treba promatrati u mjerodavnom povijesnom i socio-kulturnom kontekstu. U tom smislu Elizabeth A. Lawrence (1985: 285) ističe veliku važnost kulture, koju drži “generalno moćnom odrednicom ljudske percepcije životinja i tretmana koji životinje dobivaju u danom društvu”. U tradi-

cijskim zajednicama status životinja bio je primarno određen njihovim “utilitarnim ulogama” (radna snaga, hrana, sirovina itd.) i funkcijama koje je životinja imala u kućanstvu ili “gazdinstvu”, dok su pripadnici viših klasa životinje držali “za druženje i zabavu” (Visković 2009: 280), a vladari drevnih civilizacija držanjem životinja demonstrirali su svoj status i manifestirali “gospodarenje nad prirodom” (DeMello 2012: 151). Katolička crkva u srednjem vijeku nije bila blagonaklona prema kućnim životinjama; štoviše, njihovo je držanje smatrala svojevrsnom herezom koja dovodi u pitanje doktrinarno postavljene jasne granice između čovjeka/ljudske vrste i životinja/životinjskih vrsta (DeMello 2012: 152).

Nema nikakve dvojbe da su na odnos ljudi prema životinjama snažno utjecale i modernizacija i urbanizacija te recentniji postmodernizacijski procesi (Visković 2009), što je, kako je poznato, rezultiralo i razvojem komercijalne industrije hrane te niza potrepština i artefakata za kućne životinje. No, istraživanja odnosa kućnih životinja i skrbnika ne daju jednoznačne odgovore o njihovim uzajamnim odnosima. Belk (1996: 122) upućuje na istraživanja koja naglašavaju antropocentrične, eksploatirajuće i deanimalizirajuće aspekte ljudskih odnosa prema kućnim životinjama (vidi Francione 2007, 2012; Peggs 2018). Kathleen Szasz je u knjizi *Petishism: Pets and Their People in the Western World* (1969) pisala o fenomenu kojeg je nazvala “petiizam”, a kojim označava disfunkcionalan odnos između kućne životinje i neurotičnog ljudskog skrbnika koji se preko kućne životinje pokušava nositi sa “sobom i socijetalnom alijencijom” (Szasz prema Conesa-Sevilla 2011: 32). S druge strane, mnogobrojne studije su ukazale na blagotvoran, pozitivan, smirujući i terapijski utjecaj kućnih životinja na osobe svih dobi (Melson 2002: 350; Belk 1996), posebno na djecu i njihov socio-emocionalni razvoj (Vizek-Vidović i sur. 2001; Smojver-Ažić i Topalović 2010) te razvoj odgovornosti (Belk 1996: 122), dok su neka istraživanja utvrdila da posebno psi mogu na javnim mjestima olakšati socijalne interakcije i svoje skrbnike učiniti atraktivnijima (Gray i sur. 2015: 674).

KAKO SU SE ISPREPLITALI MAČJI I LJUDSKI ŽIVOTI?

Mačke su “potentan socijalni i kulturni simbol” u mitologiji, folkloru, umjetnosti, industriji zabave i popularnoj kulturi općenito, a njihova (kulturna i povijesna) uloga i značenje vrlo su kompleksni, često kontradiktorni ali i promjenjivi (O’Meara 2014). Štovane kao svete zaštitnice plodnosti, proganjane kao prokleta demonska stvorenja, interpretirane kao lunarne, divlje i neovisne, mačke su izvrstan primjer višestrukog i kompleksnog simboličkog kodiranja nekog životinjskog bića u različitim kulturno-povijesnim kontekstima, pa njihovu višestruku simbo-

⁶ Prema istraživanju Stallonesa i suradnika, čak 95% skrbnika u kućnoj životinji vidi prijatelja (prema Planchon i sur. 2002: 93), a prema AVMA (2012) 63,2% skrbnika kućne životinje smatra članovima obitelji.

liku – iz koje djelomice proizlazi i širok raspon njihova tretmana i položaja u ljudskom svijetu – nije moguće apsolvirati simplificirajućim, linearnim formulacijama i formulama. Pritom nije riječ samo o slojevitosti, nego i o dugotrajnosti bilateralnih ljudsko-maćjih odnosa: ljudski se i mačji životi, naime, isprepliću već tisućama godina, na što ukazuju i mnogobrojni arheološki nalazi (Driscoll i sur. 2009). Prekretnicu u tim odnosima donosi razvoj zemljoradnje i pojava prvih naselja, čime zapravo, tvrde mnogi autori, i započinje domestikacija divlje mačke (Czaja i sur. 2015: 470). Poput psa, koji se smatra prvom domesticiranom životinjom, niti mačke nisu bile domesticirane za hranu nego je njihova funkcija bila čuvanje polja i žitnica od glodavaca (DeMello 2012: 151).⁷

Njihova omiljenost, štoviše sveti i božanski status koji su uživale, najbolje se vidi u drevnoj egipatskoj civilizaciji (prije otprilike 3.600 godina; Driscoll i sur. 2009: 69, 72, 73). Da je mačka imala posebno mjesto i značenje u egipatskom simboličko-mitološkom univerzumu evidentno je i iz štovanja felinskih boginja koje su zauzimale važne položaje u egipatskom panteonu: Maftet (božanstvo s glavom risa) i Mehit (lavlja božica; Remler 2010: 15, 141) te slavna mačja boginja Bastet⁸ ili “majka svih mačaka” (Walker 1983: 93), “kćer Sunca i oko zvijezde” koja “otjelovljuje miroljubive karakteristike opasnih božanstava poput lavice Sekmet (Sakhmet)” (Gros de Beler 2002: 26), zbog čega su je žene smatrale zaštitnicom majčinstva. Herodot je zapisao kako su u Egiptu umrlim mačkama iskazivane počasti – odnosili bi ih u “svete kuće” gdje su bile balzamirane, a njihovi mumificirani ostaci pokapani su u svetom gradu Bubastisu (prema Walker 1983: 93), izvorno zvanom Per-Bastet (Bastetina kuća; Gros de Beler 2002: 26). Herodot također navodi da su počast kućnoj mački koja je umrla prirodnom smrću duboko ožalošćeni članovi staroegipatskog kućanstva iskazivali tako što bi obrijali svoje obrve (*Ancient History Encyclopedia* 2012).

Tijekom srednjeg vijeka u Europi mačja je reputacija bila ambivalentna, pretežno i vrlo problematična jer su mačke bile demonizirana stvorenja. Taj je naglašeni resantiman spram mačaka izvira iz vjerovanja da se tijekom magijskih obreda upravo u obličju crne mačke pojavljuje sâm vrag, kojemu štovatelji iskazuju privrženost klečanjem i ljubljenjem njegove stražnjice (Kienzle 2006: 109, Kieckhefer 2014: 195, Levack 2006: 16, Bailey 2003: 30). Arnold de Liège je “igranje mačke s mišem” usporedio s “igranjem vraga s ljudskom dušom” (prema Walker-Meikle 2012: 13). Tako mačke tijekom srednjovje-

kovnog perioda stječu status transgresivne životinje i postaju zoo-simbol hereze i heretika, vještica, magije i zloćudnih demonskih sila (Walker-Meikle 2012). U to su vrijeme bila proširena i vjerovanja u metamorfoze mačaka u vještice i obratno (Levack 2006: 225; Topsell prema Rogers 2003: 46). Međutim, ne postoji konsenzus o tome jesu li mačke heretička ili vještičja bića.

Povjesničarka Irina Metzler govori o “srednjovjekovnim ‘heretičkim’ mačkama” i, štoviše, mačke naziva “heretičkim životinjama *par excellence*” (Metzler prema *Medievalists.net* 2013) jer se one – za razliku od pasa – ne pokoravaju čovjeku, neovisnije su i tvrdoglavije, čime dovode u pitanje srednjovjekovno crkveno tumačenje kako je Bog stvorio životinje da služe i pokoravaju se ljudima. Walker-Meikle (2012: 13) ističe kompleksan i “poseban status” mačaka kao bića koja su “istovremeno domesticirana i divlja”. Često kontrastirane i uspoređivane sa psima, mačke su utjelovljivale mnogobrojne ambivalentne i negativne karakteristike. Hildegard od Bingena je pse opisivala kao ljudima lojalna bića (prema Walker-Meikle 2012: 8) dok je mačke smatrala “nevjernim” jer svoju lojalnost iskazuju samo onome tko im daje hranu (prema Walker-Meikle 2012: 11). Socijalne konstrukcije mačaka kao neovisnih i na sebe centriranih bića opstale su do današnjih vremena. Alger i Alger (2003: 1) ističu da je jedan od najraširenijih mitova onaj o “usamljeničkoj mački” – tom nikad u potpunosti domesticiranom, misterioznom i neovisnom biću koje živi uvijek po nekoj vlastitoj, od čovjeka nezavisnoj agendi. Metzler (2013) tvrdi da su mačke tijekom srednjeg vijeka “primarno povezivane s hereticima i samo rijetko s vješticama” te da je veza između vještica i mačaka “post-srednjovjekovni fenomen”. Preciznije, Metzler (2009) ističe kako su krajem dvanaestog stoljeća mačke povezivane s hereticima i vragom, dok su “dijabolične mačke” tijekom četrnaestog stoljeća povezivane s vješticama. U svojoj se argumentaciji Metzler (2009, 2013) poziva i na poznato (s pravom) “ozloglašeno” djelo *Malleus Maleficarum* (*Vještičji malj*, objavljeno 1486. godine) Heinricha Kramera (zvanog Institoris) i Jacobusa Sprengera. Naime, Kramer je mačke smatrao prvenstveno simbolima heretika i bezvjeraca, tvrdi Metzler (2013), dok su vještice iz njegove vizure radije poprimale obličja vuka, konja ili magarca. U *Vještičjem malju* opisuje se tek jedan slučaj radnika strazburške dijeceze, kojeg su cijelu noć mučile i zlostavljale tri ogromne mačke za koje se kasnije, navode Kramer i Sprenger, ispostavilo da su to zapravo bile žene koje su se pod demonskim utjecajima preobrazile u mačke (Metzler 2013). Propovjednik Berthold od Ragensburga smatrao je kako je “Bog nazvao [heretika] *Ketzer*” jer baš poput mačke (*Katze*) “može tajno puzati tamo gdje ga nitko ne može vidjeti” (cit. u Kienzle 2006: 109). Srednjovjekovni teolog Alan de Lille inzistirao je na povezanosti mačaka s hereticima tvrdeći da

⁷ O antropocentričnosti domestikacije te njezinim socijalnim, ekonomskim i političkim konzekvencama pogledati Mullin (2002: 389).

⁸ Herodot je Bastet izjednačavao s Artemidom i Dijanom (Gros de Beler 2002: 26; Walker 1983: 93).

katari štuju crnu mačku, a i jedna točka na popisu optužbi protiv templara odnosila se na njihovo (navodno) štovanje mačke (Walker-Meikle 2012: 13).

Na drugom kraju svijeta, preciznije u feudalnom Japanu, mačke su bile tretirane na posve suprotne načine. Općenito, pod utjecajem šintoizma i budizma granica između ljudi i životinja je zamagljenija nego u kršćanskoj tradiciji (Atherton i Moore 2016). Mačke imaju posebno mjesto, kako u japanskom folkloru (kao protektivni simbol dobre sreće), tako i u recentnoj popularnoj kulturi. Zanimljiva je japanska legenda iz 17. stoljeća o Maneki Neko, mački srećonoši, koja maše šapom te onome tko posjeduje njezinu statu donosi sreću. Postoje razne verzije legende o njezinu porijeklu. Prema jednoj, koju navode Atherton i Moore (2016), feudalni gospodar (*daimy*), prolazio je kraj hrama nadomak Tokija i uočio mačku koja ga je pozivala šapom. Samo trenutak nakon što je krenuo prema njoj, u mjesto na kojem je netom prije toga stajao udario je grom. Iz zahvalnosti što mu je spasila život, gospodar je hramu darovao bogatstvo, a mački-srećonoši je posthumno podigao spomenik. Druga verzija legende je slična (Pho i sur. 2006) – vrhovni svećenik tada siromašnog Gotokuji hrama brinuo je o mački koja je jednog dana sjedila kraj puta kojim je prolazio samuraj. Mačka je podignula šapu i mahala mu da je slijedi u hram, što je on i učinio. Uskoro je počela snažna oluja, a samuraj je iz zahvalnosti na mačkinjoj ljubaznosti i velikodušnosti darivao hram koji je postao važno hodočasničko mjesto. Nakon smrti ove benevolentne mačke u njezinu čast, prema legendi, nastaju figurice mačke s ispruženom šapom. Danas postoje mnogobrojne moderne verzije i modifikacije figurice Maneki Neko koja je tradicionalno bila izrađivana od drveta, gline ili kaširanog papira (Pho i sur. 2006). U kućanstvima, restoranima i trgovinama diljem svijeta moguće je vidjeti figurice mačaka različitih boja, veličina i oblika kako mašu šapom (koju najčešće pokreće baterija), prizivajući sreću i blagostanje u različitim domenama života.

U nekim kulturama i gastro-tradicijama mačka je obrok koji se konzumira iz različitih razloga. Na primjer, u Kamerunu se vjeruje da konzumacija mačjeg mesa donosi sreću, dok se u Kini i ostalim azijskim zemljama ono smatra izvorom bjelančevina, a na Madagaskaru je, pak, priprema hrane od mačke dio strategije osiguravanja jeftinog obroka (Czaja i sur. 2015: 470, 479). Procjenjuje se da se samo u Aziji godišnje servira 4 milijuna jela pripremljenih (barem djelomice) od mačaka (Bartlett i Clifton prema Czaja i sur. 2015: 470).

Dug su put mačke prešle od diviniziranja i štovanja u staroevipskim hramovima posvećenim felinskim božanstvima, preko srednjovjekovnih progona i demonizacija, pa do "statusnih i modnih simbola" u Europi osamnaestoga stoljeća (Czaja i sur. 2015: 470) i važnog "mjesta" u suvremenoj popularnoj kulturi i umjetnosti (usp. Gračan 1996; Govedić 2012). Danas je domaća mačka članica mnogobrojnih kućanstava

diljem svijeta te ima status kućne mačke ili "mačke ljubimca" (*pet cat*), odnosno mačke "blisko povezane s ljudima" (Czaja i sur. 2015: 470). O tome svjedoče i bezbrojne kućne video-snimke diseminirane putem društvenih mreža i interneta, u kojima upravo mačke igraju glavnu ulogu. Neke su od njih postale su planetarno popularne poput nedavno preminule mačke Grumpy Cat, poznate i kao "najčangrizavija mačka na svijetu"⁹, crno-bijelog mačka Henrija, usvojenog iz jednog skloništa za životinje iz Seattlea,¹⁰ kratkodlake egzote bijelih brkova Pudge the Cat¹¹, dražesne Lil Bub¹² itd. Stoga se ne trebamo čuditi (retoričkom) pitanju koje Radha O'Meara (2014) postavlja već u naslovu svog teksta: "Znaju li mačke da vladaju YouTubeom?" ("Do Cats Know They Rule YouTube? Surveillance and the Pleasures of Cat Videos"). Taj tekst ukazuje na ogromnu planetarnu popularnost mačjih videa na *webu*, pa ne čudi niti da je *Walker Art Center* iz Minneapolisa organizirao godišnji *Internet Cat Video Festival*.¹³ O'Meara (2014) ističe da kućne video snimke mačaka, prikazujući najčešće humoristične strane mačje svakodnevice, "naglašavaju njihovu socijalabilnost s ljudima, povezanost s kućanskim prostorom, neovisnost i rezerviranost, kao i inteligenciju i tajnovitost."

JAMES BOWEN I VICKI MYRON: NARATIVI O DVA NARANČASTA MAČKA

Odnosi između socijalnog realiteta i kulturalnih tekstova su kompleksni i kontradiktorni – tekstovi simultano "reflektiraju i oblikuju socijalni svijet u kojem živimo" (Sutherland i Feltey 2010: vii). Stoga sociološko čitanje književnih djela (baš kao i sociološko gledanje filmova, kako sugeriraju Sutherland i Feltey) uključuje detektiranje i analizu "socijalnih iskustava, institucija i teorijskih perspektiva unutar njih" (Sutherland i Feltey 2010: xi; usp. Geiger Zeman, Zeman i Holy 2017). "Velike tradicije sociologije su humanističke", zapisao je poznati američki sociolog Lewis A. Coser (1972: xvi), ukazujući na sociološku relevantnost književnih tekstova. Vođen idejom da "ništa ljudsko ne treba biti strano socijalnom znanstveniku", Coser je, naime, otkrio da mnogi kulturalni artefakti, odnosno književni tekstovi donose vrlo vrijednu "impresiju socijalnog života", pa im sociolozi trebaju posvetiti barem toliko pozornosti koliko inače posvećuju intervjuiranju, opserviranju ili analizi istraživačkih podataka (Coser 1972: xvi; v.

⁹ *Grumpy Cat*, URL: <http://www.grumpycats.com/>.

¹⁰ "Henri, le Chat Noir", *Facebook.com*, URL: <https://www.facebook.com/henrilechatnoir/>.

¹¹ "Pudge the Cat", *Instagram.com*, URL: <https://www.instagram.com/pudgethecat/>.

¹² *Lil BUB*, URL: <http://lilbub.com/>.

¹³ V. URL: <http://www.walkerart.org/calendar/2015/internet-cat-video-festival-2015>.

Geiger Zeman i Zeman 2014: 227, 228). Dakako, Coser je pritom naglasio (1972: xvii) da “književni uvid ne može zamijeniti znanstveno i analitičko znanje, ali im može neizmerno koristiti”. Upravo na taj “coserovski” način u ovom tekstu pristupamo dvjema knjigama koje su pobudile veliki interes milijuna čitatelja svih uzrasta diljem svijeta.¹⁴

U fokusu naše analize su dimenzije mačje-ljudskih odnosa prikazanih u knjigama Vicki Myron *Dewey: mačak iz male provincijske knjižnice koji je raznježio svijet* (2012)¹⁵ i Jamesa Bowena *Fantastični mačak Bob. I kako je spasio moj život* (2014).¹⁶ Riječ je, možemo reći bez ikakva pretjerivanja, o auto-etnografskim izvješćima o svakodnevnim interakcijama ljudi i mačaka, te emocijama i iskustvima koja su prožimala i snažno obilježila njihov zajednički život. Te dvije knjige treba promatrati i kao širi, gotovo autobiografski zahvat u kojem se osobni narativ konstruira i kreira upravo u odnosu na mačka jer ljudski junak sebe pozicionira gotovo uvijek u odnosu na mačjeg junaka, smještajući svoja sjećanja, iskustva i osjećaje unutar temporalnog i socijalnog konteksta (Irvine 2013) koji je definiran pomoću ključne biografske razdjelnice i glavne sadržajne osi – života prije i poslije susreta s mačkom.

Jedne hladne ožujčke večeri 2007. godine James Bowen je, vraćajući se u svoj socijalni stan u Tottenhamu, iako ni lift u zgradi ni rasvjeta u hodniku nisu radili, uspio u mraku uočiti narančastog mačka koji je sjedio ispred vrata jednog stana. S obzirom da je James tada prolazio program odvikavanja od heroinske ovisnosti i pokušavao pronaći konstruktivniji smjer u svom životu, dvoumio se treba li udomiti tog mačka – u tom se teškom razdoblju, naime, jedva brinuo i za sebe sama. Jedan se period Bowenova života nevjerojatno dobro uklapao u klasične Matzine ili Beckerove teorije o devijantnosti (disfunkcionalni obiteljski odnosi – nomadski život – teška adaptacija na nove sredine – vršnjačko nasilje – napuštanje škole – eksperimentiranje s drogama – ovisnost i beskućništvo), no susret s Bobom bio je, kako on sam tvrdi, njegova nova šansa, čimbenik dubinske emocionalne i socijalne transformacije, jer ga je druženje s tim fascinantnim mačkom – ili, kako ga on naziva, srodnom dušom i muzom (Bowen prema Flood 2014) ili čak karmički determiniranim prijateljem (Bowen 2014: 217) – osnažilo u svim aspektima njegova života.

¹⁴ Više o književnoj animalistici pogledati u Marjanić i Zaradija Kiš (2012: 11–19).

¹⁵ Naslov izvornika *Dewey: The Small-Town Library Cat Who Touched the World* (2008). Knjigu je objavila izdavačka kuća Fraktura iz Zaprešića, a s engleskog ju je prevela Zdenka Drukalović.

¹⁶ Naslov izvornika *A Street Cat Named Bob* (2012). Knjigu je objavila izdavačka kuća Znanje iz Zagreba, a s engleskog ju je prevela Mirjana Čanić.

Jednog hladnog i vjetrovitog siječanjskog pone-djeljka 1988. godine Vicki Myron, koja je u to vrijeme radila kao knjižničarka gradske knjižnice u Spenceru (Iowa), u metalnom ormariću za povrat knjiga pronašla je malenog, uplašenog i promrzlog mačića. Za razliku od “raskorijenjenog” Bowena, Myron je bila ugledna članica zajednice malog američkog grada, samohrana majka duboko ukorijenjena u svoju obitelj i lokalnu zajednicu u kojoj je živjela, što, dakako, ne znači da je imala linearnu i laganu životnu putanju, a u određenim fazama života njezine se osobne odluke nisu uklapale u rodna očekivanja i norme male sredine. Knjiga Vicki Myron ne ograničava se na kronologiju Deweyeva života, nego se bavi i gradskom knjižnicom, poviješću, razvojnim izazovima i demografskim mijenama gradića Spencera i okolice, opisujući pritom detaljno i život vlastite obitelji. Riječ je o osobnoj i lokalnoj historiografiji prožetoj komunitarističkim idejama o važnosti očuvanja socijalnog kapitala i zajedništva u malim američkim zajednicama, koje su smatrane životnim temeljem i okvirom za razvoj odgovornog građanskog angažmana, međusobne suradnje i povjerenja, uzajamne podrške, lojalnosti i solidarnosti te vrijednosti rada i moralne nepokolebljivosti.

Oba su se mačka u životima ljudi o kojima je riječ pojavila u trenucima krize. Za razliku od Boba, koji je u Bowenov život ušao u osjetljivoj osobnoj fazi, Dewey se u gradiću Spenceru pojavio u periodu velike ekonomske krize i financijskog sloma, te se pokazao učinkovitim lijekom protiv “crnih misli” i straha od budućnosti – susret s njime ljudima je redovito vraćao osmijeh na lica (Myron 2012: 31).

Već je i iz ovih biografskih skica lako razabrati da su ta dva slavna narančasta mačka živjela ne samo u različitim vremenskim i zemljopisnim koordinatama, nego i u različitim biografskim i socijalnim kontekstima, što je dakako utjecalo i na interpretacije njihovih života i uloge s točke gledišta njihovih skrbnika.

KAKO ULIČNI MAČAK POSTAJE NAJLJEPŠI, NAJBOLJI I NAJPAMETNIJI MAČAK NA SVIJETU?¹⁷

Proces preobrazbe uličnog u kućnog (ili knjižničnog) mačka odvija se kroz određene neformalne i formalne faze. Dakako, ključni trenutak je prvi susret, koji se može zbiti u više ili manje dramatičnim okolnostima. Kad je Bowen prvi put ugledao Boba, osjetio je da nije riječ o posve običnom ili prosječnom životinjskom biću, nego o mačku snažne osobnosti

¹⁷ Dakako, i u Bobovom i u Deweyevom slučaju pojam kućne životinje treba shvatiti u najširem smislu jer je Bob većinu svog vremena provodio radeći s Jamesom na ulici, a Dewey je cijeli život proveo u knjižnici.

(Bowen 2014: 2). Isto je osjetila i Vicki Myron kad je prvi puta ugledala prljavog i napola smrznutog mačića. U Bobovu je slučaju transformacija trajala dulje. U prvoj fazi Bowen je ozlijeđenom mačku pružio smještaj, hranu i njegu te potrebnu kurativnu (antibiotici) i preventivnu (kastracija)¹⁸ zdravstvenu skrb, ali s obzirom da nije znao je li mačak lutilica ili bjegunac iz nekog doma, odlučio mu je osigurati tek privremeni smještaj i njegu. U toj je fazi evidentan i Bowenov ambivalentni odnos spram mačka – uživao je u druženju s Bobom, ali se, s druge strane, bojao preuzimanja odgovornosti za nj. No, njegove je dileme razriješio sam Bob, koji je jednostavno odlučio ostati s njim.

I u Deweyevu slučaju ostanak u knjižnici u prvoj fazi nije bio (o)siguran. Iako je već pri prvom susretu šarmirao sve zaposlenice knjižnice i dio korisnika, čekala se odluka upravnog odbora o njegovu ostanu, a jedan od imperativnih uvjeta za to bio je da on “mora voljeti ljude” i da ih može navesti da zavole njega (Myron 2012: 19). Dakako, postavlja se pitanje što bi bilo da Dewey nije uspio ispuniti taj uvjet? I taj je mačak, smatra Myron, prije kastracije (koju smatra nužnim zahvatom) imao svoje “divlje” trenutke, no uglavnom je bio pristojan, ljubazan i dražestan. Transformacija uličnog mačka u kućnog (ili knjižničnog) mačka sadrži određene elemente moći, gospodarenja i kontrole (vidi Tuan prema Belk 1996: 136) jer mačkama se nameću određene zabrane i njihovo se ponašanje nastoji regulirati.

Katherine C. Grier (2014: 126) opisuje “striktno utilitarne”, ponekad “improvizacijske” predmete za “kontrolu, smještaj i pokazivanje” kućnih životinja: lance, pseće kućice, kaveze, ogrlice itd. Oruđa iz te kategorije posebno su prisutna u Bobovu životu – prvo improvizirana, a kasnije i originalna mačja uzica te kvalitetan sigurnosni pojas, pomoću kojih je James Bowen osiguravao da mu mačak bude bliže dok su radili na ulici, ali i da ga zaštiti od svih problematičnih ili opasnih situacija. No, završnu fazu Bobove transformacije u kućnog mačka obilježilo je mikročipiranje – “ritual” kojim je Bowen postao Bobov registrirani skrbnik (ili, kako navodi, “Bobov vlasnik”), čime su njih dvojica i “službeno postali obitelj” (Bowen 2014: 84).

Najvažniji dio procesa transformacije uličnog mačka u kućnu (ili knjižničnu) životinju jest davanje imena, čime ona simbolički postaje dio ljudskoga svijeta – ime je iznimno važno, kako za komunikaciju,

tako i za emocionalno povezivanje (DeMello 2012: 148, 149, 156). Dewey – ili punim imenom Dewey Knjigoljub Čitko (*Dewey Readmore Books*)¹⁹ – ime je dobio po Melvilleu Deweyu (1851–1931), poznatom američkom knjižničaru, publicistu i pedagogu (Myron 2012: 21), dok je Bob zbog svoje dražesno-divlje, gotovo bipolarne osobnosti dobio ime po fiksijskom liku Bobu iz kultne serije Davida Lyncha *Twin Peaks* s početka 1990-ih (Bowen 2014: 16).

Sređena i predvidljiva, strukturirana svakodnevica, organizirana oko zajedničkih rutina koje dijele ljudski i životinjski prijatelj, ukazuje ne samo na usklađenost dnevnih ritmova, nego i na uspješnu međusobnu prilagodbu i kvalitetnu kohabitaciju. To se jasno vidi u oba mačja života koje ovdje raščlanjujemo i uspoređujemo. Poput nekih drugih životinjskih bića, mačke u svakodnevici ljudi s kojima dijele svoje dane unose pozitivne promjene: humor, neobične situacije te niz lijepih i neočekivanih trenutaka (Belk 1996). Dakako, tu su i svakodnevni izazovi zbog raznih nepodopština – uništavanja namještaja, grebanja stvari, pretraživanja smeća, konzumiranja odbacene hrane, stvaranja općeg nereda itd. – no u posebnu kategoriju spadaju zahtjevi koji se postavljaju pred skrbnikovu sposobnost da odgovorno brine za dobrobit, zdravlje, kvalitetnu prehranu i sigurnost novog bića u svojoj svakodnevici (Belk 1996). U tom kontekstu ne treba zanemariti niti financijske izdatke za kupovinu konzervirane mačje hrane, njegu, higijenu, zdravstvenu skrb itd. (Belk 1996: 128).

Posebno je zanimljiva komunikacija između skrbnika i životinje koja se, prema opisima Myron i Bowena, odvija u znaku dvosmjernog razumijevanja, pa čak i telepatškog prijenosa raspoloženja, misli i osjećaja. Teze o nemogućnosti ljudsko-životinjske komunikacije odbacili su Arluke (2002) i Sanders (1998), a uvjerljivu potvrdu mogućnosti takva komuniciranja donijeli su Alger i Alger (1999) svojim etnografskim istraživanjem u jednom skloništu za mačke. Tijekom svog istraživanja oni su, naime, konstatali da mačke mogu, na način koji je identičan ljudskom razumijevanju, interpretirati mnoge ljudske geste i “kreirati signale za ljude”, koji “postaju dio budućih interakcija”, a u slučajevima kad je njihovo ponašanje krivo interpretirano, one na razgovijetan način ukazuju na nesporazum (Alger i Alger 1999: 201). Iz tih nalaza slijedi zaključak koji potvrđuje Bobovo-Jamesovo i Deweyevo-Vickino zajedničko iskustvo: mačke “nisu pasivni primatelji ljudske pažnje” već aktivno sudjeluju u međuvrsnoj komunikaciji (Alger i Alger 1999: 201, 202). Bowen je neprekidno analizirao njihovo prijateljstvo te uspješno iščitavao Bobovo ponašanje i govor njegova tijela kao važne znakove i kodove kojima mačak manifestira svoje mišljenje (bilo da je

¹⁸ Neki autori ističu problematičnost zahvata sterilizacije i kastracije. Prema Belku (1996: 137, 138), radi se o postupku kojim se ignorira seksualnost životinje, koja tim postupcima ne samo da se pretvara u svojevrstu “igračku”, nego postaje i poslušnija, sklonija pokoravanju, postajući tako inferiornim članom obiteljskog poretka. S druge strane, mnogobrojne udruge i stručnjaci sugeriraju sterilizaciju odnosno kastraciju kao preventivno rješenje životinjske patnje i učinkovito sredstvo kontrole životinjske populacije (PETA).

¹⁹ Ime “Knjigoljub” je ime mačka iz reklamnog spota kojim se populariziralo čitanje kod djece, a “prezime” Čitko predložila je Vicki Myron (2012: 35).

riječ o slaganju ili neslaganju), želje, potrebe, zdravstveno stanje itd. Isto je tako Myron jasno uočavala Deweyeve osjećaje, potrebe, prehrambene preferencije, upozorenja (na primjer, važno upozorenje o šišmišu na dječjem odjelu knjižnice). Kad je riječ o odnosu između Vicki Myron i Deweya, najupečatljiviji ritual kojim se svakodnevno slavilo i potvrđivalo njihovo prijateljstvo, uzajamna ljubav i poštovanje odigravao se svakog jutra kad bi je Dewey dočekivao na vratima i mahnuo joj svojom prednjom šapom.

Za Myron i Bowena Dewey i Bob su emocionalna, empatična, inteligentna i vrlo posebna, štoviše, jedinstvena bića, pa i ne čudi da ta dva narančasta mačka za njih imaju status osobe (Sanders 1998: 185). Gotovo svi skrbnici mačaka u superlativima opisuju fizičke, emocionalne, intelektualne i socijalne vještine svojih mačjih prijatelja te osjećaju ponos i zadovoljstvo zbog njihove jedinstvenosti. U njihovim je opisima zamjetan i naglašen antropomorfizam – mačkama se pripisuju ljudske karakteristike i “mentalna stanja” (Serpell 2002: 437). Dug je popis vrlo sličnih superlativnih atributa kojima su, uz dosta ushićenja, opisani Deweyev i Bobov nevjerojatan fizički izgled, magnetska osobnost te veliki mentalni i emocionalni kapaciteti.

MAČAK: UVIJEK I ZAUVIJEK NAJBOLJI PRIJATELJ

Kad skrbnik započne mačka promatrati kao “ljudsko ili kvazi-ljudsko” biće koje ima mnogobrojne osjećaje te može osjetiti i bol, to biće postaje (najbolji) prijatelj i punopravni član skrbnikove ljudske obitelji te, na neki način, dobiva i temeljna prava (Belk 1996: 132).

U ljudsko-mačjim odnosima mačak – ovisno o situaciji i kontekstu – igra višestruke uloge. On tako može biti prijatelj, saveznik, kućni ljubimac, član obitelji, dijete, suradnik koji demonstrira različite načine i područja involviranosti u život svoga ljudskog skrbnika. Poput mnogih drugih skrbnika kućnih životinja Bowen i Myron povremeno ističu svoju “roditeljsku” ulogu u odnosu s mačjim prijateljima, što ukazuje na tendenciju da se životinjski prijatelj često promatra kao dijete, odnosno kao biće “djetinjih” karakteristika, kojem stoga trebaju permanentna briga i zaštita te puno ljubavi, pažnje i, dakako, strpljenja (vidi Belk 1996: 133).

Po svojim iskustvima s Bobom i Deweyom te načinima na koje ih artikuliraju i interpretiraju, Bowen i Myron ne razlikuju se previše od ostalih mačjih skrbnika. Evidentan je njihov vrlo intenzivan emocionalni, vremenski i financijski angažman, pa nije čudno da su u tako bliskoj, “intimnoj emocionalnoj atmosferi” pronašli i mnoge međusobne sličnosti koje su djelomice utemeljene na opservaciji mačjeg bića, a djelomice na “projekciji vlastitih osjećaja” koje pripisuju mačkama (Jasper i Nelkin prema Alger i Alger

1997: 65). Da mačka s kojim dijele sudbinu doživljavaju kao “dio sebe”, odnosno kao svojevrsnu “ekstenziju Sebsta” (Belk 1996: 131), odlično potvrđuje Bowenova komparacija s Bobom – zajedničke su im višestruka socijalna marginalizacija i epizode beskućništva. Deweya, pak, Vicki primarno promatra kao ekstenziju lokalne populacije, koja je – baš poput njega – žilava, optimistična i puna povjerenja, te skromnog porijekla.

Oba narativa eksplicitno prezentiraju i objašnjavaju transformacijski efekt mačje prisutnosti vidljiv u pojedinim aspektima ili cjelokupnom životu skrbnika, odnosno u zajednici u kojoj ljudsko-mačji prijatelji djeluju. Dakako, i mačkama su, po svemu sudeći, novo prijateljstvo i životni aranžman proizašao iz njega donijeli pozitivne životne promjene, ali ljudi iz njih izvlače upravo neprocjenjivu dobrobit. Bowen u knjizi opisuje nove perspektive koje je Bob donio u njegov život, osnažujući ga gotovo u svim životnim aspektima, a posebno u odnosu spram sebe sama, roditelja i okoline. Osjećaj odgovornosti za Boba Jamesu Bowenu je dao dragocjeni poticaj da se konačno prestane – toksično i egocentrično – fokusirati samo na sebe, pa je tako kroz brigu, njegu i skrb za to mačje biće, uspio sebe plodotvorno redefinirati te si postaviti nove prioritete u životu. U Bowenovu narativu provlači se motiv iskupljenja – u smislu odustajanja od lošeg životnog smjera i vraćanja na “pravi kolosijek” – pri čemu to “iskupljenje uzima animalnu formu” (Irvine 2013: 5) jer bez Boba, smatra on, nikad ne bi došlo do te velike, prijeko potrebne promjene u njegovom životu.

Za razliku od Bowena, koji Boba promatra i primarno interpretira u kontekstu osobne biografije, fokusirajući se tek sekundarno na Bobov utjecaj na liminalne i fluidne zajednice prolaznika i turista, koje su se (re)kreirale na londonskim ulicama na kojima je taj slavni dvojac svirao, Vicki Myron (2012: 79) Deweya interpretira u širem socijalnom kontekstu jer on nije samo “njezin” mačak, nego i “neodvojivi dio (...) zajednice”. Osim na život same Vicki Myron i njezine obitelji (te posebno na njen odnos s kćeri Jodi) Dewey je, kako ona opisuje, ostvario višestruko blagotvoran utjecaj na: 1) knjižnicu kao važnu lokalnu instituciju – od prvog trenutka uočeno je njegovo pozitivno djelovanje, kako na zaposlenice knjižnice, koje su zaboravile na stare podjele, tako i na korisnike svih dobi; 2) knjižničarsku profesiju i razvoj knjižnica u malim američkim gradovima; 3) gradić Spencer, koji je postao globalno poznat upravo po tom neobičnom mačku. Promišljajući Deweyevu ulogu u njezinu životu te u životu knjižnice i šire zajednice Myron (2012: 247) ističe kako on nije činio velika, herojska djela, već je njegova posebnost proizlazila iz njegovih nenametljivih, ali snažnih poruka, nesebičnosti, pažnje i razumijevanja koje je poklanjao baš svakoj osobi. Stoga ga ona uspoređuje s “naizgled” običnim i neupadljivim osobama koje su pronašle svoje “mjesto u životu” (Myron 2012: 247) i svoj ži-

votni poziv, koji obavljaju besprijeckorno i predano. U tom smislu kod Myron je vidljiva i moralna dimenzija koju pripisuje Deweyu, precizno ga pozicionirajući u svoj komunitaristički ideal zajednice.

MAČAK: SAVRŠEN POSLOVNI SURADNIK

Dewey i Bob su važni sudionici u svakodnevnim životima skrbnika i zajednice. Osim dlake narančaste boje i “uličnog” podrijetla, oni dijele još jednu značajku koja ih razlikuje od većine kućnih mačaka – obojica su zaposleni.

Dewey je svoj životni vijek proveo u knjižnici kao “promotor” čitanja, prijateljskog druženja i lokalnog identiteta malog gradića, dok je Bob svoje radne dane provodio s Bowenom na nekoliko različitih londonskih punktova. Kao što je Dewey popularizirao knjižnicu i gradić Spencer, tako je i Bob Jamesu Bowen u bio vrlo konstruktivan poslovni partner, koji je značajno doprinosio zajedničkom kućnom budžetu.

No, valja podsjetiti i na razlike između Bobova i Deweyeva okruženja, kao i na različitu socijalnu percepciju poslova u kojima su sudjelovali. Za razliku od Deweya, koji je radio u sigurnom, predvidljivom i institucionaliziranom okruženju, Bob je s Bowenom radio na ulici – u nepredvidljivom, rizičnom, ne uvijek ugodnom i potencijalno opasnom radnom okruženju: osim kiše, vrućine i hladnoće bio je izložen i napadima pasa te verbalnim i fizičkim ispadima frustriranih pojedinaca. Stoga je velik korak u Jamesovoj i Bobovoj zajedničkoj karijeri predstavljala legalizacija njihova radnog statusa za vrijeme kolporterskog angažmana, ali niti tada nisu bili posve pošteđeni neprilika. U Bowenovom narativu upravo život i rad na ulici predstavljaju ključne elemente, pa je njegov (auto)etnografski prikaz života i rada na ulici od iznimne sociološke i etnografske važnosti. Novac se na ulici teško zarađuje ne samo zbog žestoke konkurencije među prodavačima, sviračima, skupljačima donacija itd., nego i zbog niskog socijalnog statusa, nepriznatosti i negativne percepcije. Taj je posao, kao što je poznato, tretiran kao nepristojan, bezvrijedan, besposličarski ili čak prosjački, a te negativne kvalifikacije postaju još naglašenije u razdobljima recesije ili ekonomske krize (Becker 1963). Povrh toga, ulični uspjeh i velika popularnost ovog neobičnog dvojca povremeno su izazivali izljeve nekolegijalnosti i eskalirajući resantiman kod kolega koji su svoju egzistenciju također osiguravali nekim oblikom rada na ulici. Boba, dakako, nitko nije prisiljavao na rad, štoviše, on je samostalno odlučivao kad će uzimati slobodne dane, a Bowen je bio korektan poslodavac kojemu je na prvom mjestu bila mačkova sigurnost i dobrobit. Tako su, primjerice, njih dvojica radili u blizini nadzornih kamera, a Bob je uz kvalitetan sigurnosni pojas uvijek raspolagao s dovoljno hrane i vode. Njihov prvi zajednički radni dan bio je potpuno neplaniran, ali se pokazao nevjerovatno uspješnim. Dok je na Bowenovu

ramenu prolazio londonskim ulicama, Bob je svojom karizmom brzo i snažno djelovao na prolaznike, koji su se zaustavljali, zapitkivali, progovarali o vlastitim životinjskim prijateljima, pokazivali interes ne samo za Boba, već i za njegova ljudskog suputnika, fotografirali ih i snimali, ostavljali novac, darove, igračke itd. Baš kao i Dewey, Bob je imao taj nevjerovatjan dar da se približi i poveže s ljudima, što je kolateralno pozitivno utjecalo i na redefiniranje Bowenova imidža, koji je od prezrenog i odbačenog autsajdera “ponovno postao osoba” (Bowen 2014: 69).

Porast svoje popularnosti Dewey je – kao mačak stariji od Boba – zadobio zahvaljujući “starim” medijima (lokalnim, regionalnim, nacionalnim novinama i televizijama, usmenoj predaji, dokumentarnim filmovima, časopisima specijaliziranim za mačke i radio emisijama), a u drugoj polovici 1990-ih i internetu. Njegovu sliku, biografiju i razglednice s njegovim likom svatko može vidjeti (i kupiti) na web stranici spencerske knjižnice (*Spencer Public Library*), a Facebook stranicu posvećenu njegovu liku i životnom djelu i danas posjećuju tisuće ljudi.²⁰

James Bowen pak za Bobovu internetsku popularnost nije u prvom trenutku niti znao, a može je zahvaliti ponajprije turistima koji su zastajali i snimali njihove londonske ulične izvedbe svojim fotoaparatima i “pametnim telefonima”. Danas je Bob globalno popularna zvijezda koja ima nekoliko tisuća sljedbenika na društvenim mrežama i posjećivanu službenu web stranicu.²¹ Dakako, stotine video snimaka na YouTubeu svjedoče o njihovu međuvrskom prijateljstvu, a Bowenova knjiga *A Street Cat Named Bob: How one man and his cat found hope on the streets* (pisana s Garryem Jenkinsom; prvo izdanje 2012. godine)²² gotovo je dvije godine bila na listi deset najprodavanijih knjiga, a jednaku je popularnost dostigla u trideset različitih zemalja (Flood 2014). Zanimljivo je spomenuti da se verzija te knjige koristi u njemačkim školama za učenje engleskog jezika (Bowen 2015), a snimljen je i film istoimenog naslova (redatelj: Roger Spottiswoode).²³ Sve to potvrđuje da

²⁰ “Dewey”, *Facebook.com*, <https://www.facebook.com/DeweyTheBook>.

²¹ “A Streetcat Named Bob”, *Facebook.com*, URL: <https://hr-hr.facebook.com/StreetCatBob/>; “StreetCat Bob”, *Twitter.com*, URL: <https://twitter.com/streetcatbob>; *Streetcat Bob*, URL: <https://www.streetcatbob.world/>.

²² Kasnije je Bowen objavio i druge knjige u kojima je Bob glavni junak: *The Little Book of Bob: Life Lessons from a Street-Wise Cat* (2018), *A Gift from Bob: How a Street Cat Helped One Man Learn the Meaning of Christmas* (2016), *Bob to the Rescue: An Illustrated Picture Book* (2015), *For the Love of Bob* (2014), *My Name is Bob: An Illustrated Picture Book* (2014), *Where in the World is Bob* (2013), *The World According to Bob: The Further Adventures of One Man and His Street-Wise Cat* (2013) i *Bob: No Ordinary Cat* (2013).

²³ “A Street Cat Named Bob”, *IMDb.com*, URL: <http://www.imdb.com/title/tt3606888/>; *A Street Cat Named Bob*, URL: <http://streetcatnamedbob.com/>.

je Bob postao značajna internetska i književna, a možda i filmska činjenica.

RASTANAK

Jedan od najtragičnijih trenutaka/događaja u ljudsko-životinjskim prijateljstvima nedvojbeno je smrt. Strah od napuštanja ili bijega, kao i onaj dubinski, prijeteći strah od smrti mačjeg prijatelja, izaziva očaj i u određenim situacijama može privremeno destabilizirati skrbnika. Tako su, na primjer, Bobova bolest i dva bijega temeljito emocionalno uzdrmali Bowena. Gubitak najboljeg životinjskog prijatelja može se po emocionalnom intenzitetu mjeriti s gubitkom bliske ljudske osobe (Belk 1996: 123). Istraživanja pokazuju da žalovanje za životinjskim prijateljem “može biti daleko intenzivnije nego za čovjekom” (Sife cit. u Planchon i sur. 2002: 94), što dakako može rezultirati ozbiljnim psihičkim i fizičkim problemima osobe koja žaluje. S druge strane, životinjski prijatelj može biti učinkovita i blagotvorna utjeha i “zamjena” za izgubljenog člana obitelji (Belk 1996: 125), o čemu svjedoči i iskustvo roditelja Vicki Myron, koje je nakon smrti dvojice sinova tješio mačak Max, a njezina je majka prije vlastite smrti, svjesna da će izgubiti bitku s rakom, nabavila drugog mačka kako bi svom suprugu ublažila tugu i samoću.

Iznimno važan dio memoara Vicki Myron jest opis Deweyeva starenja i starosti te reakcija sredine na njegove poodmakle godine. Te reakcije pokazuju bar dvije važne stvari: 1) odnos prema starosti uvjetovan je u najvećoj mjeri kulturom u kojoj živimo; 2) odnos prema starijim ljudima pojedinci transliraju na ostarjele životinje. Također se u potpunosti možemo složiti s Myron kad piše da “živimo u kulturi odbacivanja, koja stare ljude gura u kut i nastoji ih ne vidjeti” (2012: 296). Starenje je, dakako, značajno promijenilo fizički izgled i navike tog slavnog mačka, što je s razumijevanjem i suosjećanjem prihvaćao samo dio korisnika i zaposlenica knjižnice. Preostali su ljudi, implicitno ili eksplicitno, manifestirali svoj ageistički stav. U tom je smislu posebno znakovita epizoda u kojoj su članovi knjižničkog odbora raspravljali o Deweyevom lošem izgledu, koji navodno “kviri” javnu sliku knjižnice, zaboravljajući pri tom ne samo koliko je mačak u svojim mladim i slavnim danima učinio za promociju grada, nego i – još važnije – da je riječ o zbiljskom, konkretnom biću koje osjeća i pati te ima pravo na poštovanje. Upravo u tim trenucima Vicki Myron došla je do krucijalne spoznaje da ljudi Deweya nisu promatrali kao konkretno biće već su ga tretirali kao “simbol, metaforu, predmet koji se može posjedovati”, iz čega joj se logično nametnulo pitanje hoće li i ona sama zbog svoje (poodmakle) dobi jednog dana biti jednostavno izbačena kao nepotrebna (Myron 2012: 298). Na tom se primjeru odlično vidi i razlika u načinima na koje ljudi doživljavaju kućne prijatelje. Vickin odnos prema Deweyu bio je

“ostvarujući odnos” utemeljen na prijateljstvu, jednakosti, ljubavi i uzajamnom poštivanju, dok je za većinu članova Odbora taj odnos bio puka utilitarnost, pragmatičnost i objektivizacija (Fox prema DeMello 2012: 157).

Odluka o eutanaziji (“ubojstvu iz milosrđa”) ili “uspavljivanju” bolesne i/ili ostarjele životinje “užasno [je] bolno ljudsko iskustvo” (Sanders 1998: 190)²⁴. Dewey je umro u naručju Vicki Myron jedanaest dana nakon svog devetnaestog rođendana zbog zdravstvenih komplikacija (prema *Spencer Public Library*). S obzirom na to da je Dewey bio i mačak zajednice i globalna zvijezda, njegovu su smrt oplakivali mnogi, no najviše i najteže je, dakako, bila pogođena sama Myron. Ona je izgubila najboljeg prijatelja, pa nije čudna njezina odluka da nedugo nakon dostojanstvena bdjenja i Deweyeva pokopa u dvorištu knjižnice ode u mirovinu. Knjižnični svijet bez Deweya, bez njihovih svakodnevnih rituala i druženja, jednostavno više nije bio njezin svijet, svijet u kojem su tako čvrsto, gotovo neraspedito bili povezani njezin život i život tog narančastog mačka.

UMJESTO ZAKLJUČKA: MAČKAMA U ČAST!

Bob i Dewey dva su mačka koja su dala ogroman doprinos dekonstrukciji dvaju komplementarnih “mitova” – onoga o psima kao najboljim čovjekovim prijateljima te onoga o mačkama kao samotnjačkim životinjama (Alger i Alger 2003). Oni su to učinili tako što su vrlo uvjerljivo pokazali i dokazali da najboljim čovjekovim prijateljem može postati i gladna, ranjena i promrzla “mačka koja se pojavila niotkuda” (Staff Reporter 2015). I dok se na ulicama diljem svijeta milijuni mačaka svakodnevno bore za opstanak, izložene bolestima i nevjerojatnoj ljudskoj okrutnosti, a u prihvatilištima za životinje ostavljene, napuštene i zlostavljane mačke žude za boljim životom i dostojanstvenijim tretmanom, ljudi diljem svijeta čitaju priče o Deweyu i Bobu, zanemarujući pritom nepobitnu istinu da baš svako mačje biće – kao i svako drugo životinjsko biće – ima pravo na život, poštovanje, slobodu, pa i ljudsku njegu, zaštitu i skrb²⁵, noseći u sebi i nevjerojatan potencijal za razvoj međuvrskog prijateljstva.

²⁴ Prema Shepardu, kućne životinje – bez obzira na emocionalnu povezanost sa skrbnikom – uvijek ostaju “vlasništvo” jer su kupljene ili prodane (a mi ćemo dodati i odabrane), te (u pravilu) sterilizirane (prema Hillsburg 2010: 35), a u situacijama njihove ozbiljnije bolesti ili starosti odluku hoće li biti “uspavani” ili ne isključivo donosi njihov skrbnik odnosno skrbnica (Sanders 1998).

²⁵ “Univerzalna deklaracija o pravima životinja” (1978, prema Visković 2009: 385, 386).

BIBLIOGRAFIJA

- Alger, Janet M. i Steven F. Alger 2003. *Cat Culture. The Social World of a Cat Shelter*. Philadelphia: Temple University Press.
- Alger, Janet M. i Steven F. Alger 1999. "Cat Culture, Human Culture: An Ethnographic Study of a Cat Shelter", u: *Society & Animals*, 7 (3), str. 199–218.
- Alger, Janet M. i Steven F. Alger 1997. "Beyond Mead: Symbolic Interaction Between Humans and Felines", u: *Society & Animals*, 5 (1), str. 65–81.
- Ancient History Encyclopedia 2012. "Herodotus on Cats in Egypt". URL: <https://www.ancient.eu/article/88/herodotus-on-cats-in-egypt/>. Pristup: 14. rujna 2019.
- Arluke, Arnold 2002. "A Sociology of Sociological Animal Studies", u: *Society & Animals*, 10 (4), str. 369–374.
- ASA (American Sociological Association) 2002. *Animals & Society*. Issue 2. URL: <https://www.asanet.org/sites/default/files/savvy/sectionanimals/documents/Newsletter5-02.pdf>. Pristup: 4. studenoga 2019.
- Atherton, Cassandra i Glenn Moore 2016. "Speaking To Animals: Japan And The Welfare Of Companion Animals", u: *Electronic Journal of Contemporary Japanese Studies/ejcs*, 16 (1), URL: <https://www.japanesestudies.org.uk/ejcs/vol16/iss1/atherton.html>. Pristup: 14. rujna 2019.
- AVMA (American Veterinary Medical Association) 2012. "U. S. Pet Ownership & Demographics Sourcebook". URL: <https://www.avma.org/KB/Resources/Statistics/Pages/Market-research-statistics-US-Pet-Ownership-Demographics-Sourcebook.aspx>. Pristup: 11. kolovoza 2019.
- Bailey, Michael D. 2003. *Battling Demons. Witchcraft, Heresy, and Reform in the Late Middle Ages*. University Park: The Pennsylvania State University.
- Becker, Alida 2006. "'Pets in America: A History' by Katherine C. Grier – Pet Sounds", u: *Sunday Book Review/The New York Times*, 26. ožujka. <https://www.nytimes.com/2006/03/26/books/review/petsounds.html?register=email&auth=register-email>. Pristup: 18. rujna 2019.
- Becker, Howard S. 1963. *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press i London: Collier-Macmillan Limited.
- Belk, Russell W. 1996. "Metaphoric Relationships with Pets", u: *Society & Animals*, 4 (2), str. 121–145.
- Bernardić, Lidija 2011. "Animalistika u antropologiji/etnologiji", u: *Zarez*, XIII/320, 27. listopada, str. 10–11.
- Bowen, James (i Garry Jenkins) 2014. *Fantastični mačak Bob. I kako je spasio moj život*. Zagreb: Znanje. Prevela Mirjana Čanić.
- Bowen, James 2015. "James Bowen and Street Cat Bob: The Extraordinary Tale Continues...", u: *The Big Issue*, 28. rujna. URL: <http://www.bigissue.com/features/5720/james-bowen-and-street-cat-bob-the-extraordinary-tale-continues>. Pristup: 14. kolovoza 2019.
- Burr, Vivien 2006. *An Introduction to Social Constructionism*. London i New York: Routledge/Taylor & Francis e-Library.
- Carter, Bob i Nickie Charles 2018. "The Animal Challenge to Sociology", u: *European Journal of Social Theory*, 21 (1), str. 79–97.
- Conesa-Sevilla, Jorge 2011. "Transpersonalization to 'Petness'", u: *The Trumpeter*, 27 (3), str. 27–46.
- Coser, Lewis A. 1972. *Sociology Through Literature*. Englewood Cliffs i New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Czaja, Raymond, Abigail Wills, Sahondra Hanitri-niaina, Kim E. Reuter i Brent J. Sewall 2015. "Consumption of Domestic Cat in Madagascar: Frequency, Purpose, and Health Implications", u: *Anthrozoös*, 28 (3), str. 469–482.
- Czerny, Sarah 2011. "'Animals' and 'Humans', 'Non-humans', 'Companion Animals', 'Companion Species', 'Non/Humans': Exploring the Issue of Labels", u: *CON-TEXT: Review for Comparative Literature and Cultural Research*, 9, str. 271–284.
- DeMello, Margo 2012. *Animals and Society. An Introduction to Human-Animal Studies*. New York: Columbia University Press.
- Driscoll, Carlos A., Juliet Clutton-Brock, Andrew C. Kitchener i Stephen J. O'Brien 2009. "The Taming of the Cat", u: *Scientific American*, str. 68–75. URL: https://www.asu.edu/courses/gph111/Biogeog/TamingCats_SciAm09.pdf. Pristup: 14. kolovoza 2019.
- Dunayer, Joan 2001. *Animal Equality: Language and Liberation*. Derwood, Maryland: Ryce Publishing.
- Flood, Alison 2014. "Bob the Street Cat Books Sell 1m Copies in UK", u: *Guardian*, 18. ožujka 2014. URL: <http://www.theguardian.com/books/2014/mar/18/bob-street-cat-books-sell-1m-copies-in-uk-james-bowen>. Pristup: 18. kolovoza 2019.
- Flynn, Clifton P. 2001. "Acknowledging the 'Zoological Connection': A Sociological Analysis of Animal Cruelty", u: *Society & Animals*, 9 (1), str. 71–87.
- Francione, Gary L. 2012. "'Pets': The Inherent Problems of Domestication", u: *Animal Rights: The Abolitionist Approach*, 31. srpnja 2012. URL: <https://www.abolitionistapproach.com/pets-the-inherent-problems-of-domestication/>. Pristup: 4. studenog 2019.
- Francione, Gary L. 2010. "Animal Welfare and the Moral Value of Nonhuman Animals", u: *Law, Culture and Humanities*, 6 (1), str. 24–36.
- Francione, Gary L. 2007. *Introduction to Animal Rights. Your Child or the Dog?* Philadelphia: Temple University Press.
- Francione, Gary L. i Anna Charlton 2017. "Šest načela osloboditeljskog (abolicionističkog) pristupa pravima životinja", u: *Oslobodjenje životinja*, 1. svibnja. Prevela Tea Pećarina. URL: <https://oslobodjenje-zivotinja.com/sest-nacela-osloboditeljskog-abolicionistickog-pristupa-pravima-zivotinja/>. Pristup: 4. studenoga 2019.
- Geiger Zeman, Marija; Zeman, Zdenko; Holy, Mirela 2017. "A New Home, A New Beginning, A New Identity: Old Age, Life Narrative and Self-Presentation in the Novel *The Real Captain's Sea* by Zvonko Todorovski", u: *Care Home Stories. Aging, Disability, and Long-Term Residential Care*. Ur. Sally Chivers i Ulla Kriebemegg, Bielefeld: [transcript] Verlag, str. 247–264.
- Geiger Zeman, Marija i Zdenko Zeman 2014. "Who's Afraid of Baba Yaga? A Reading of Ageing From the Gender Perspective", u: *Narodna umjetnost*, 51 (1), str. 223–244.
- Govedić, Nataša 2012. "Retorički mačak", u: *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Ur. Suzana Marjančić i Antonija Zaradija Kiš, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Institut za etnologiju i folkloristiku, str. 1063–1069.
- Gračan, Giga 1996. *Macani razni: sastavci, mahom vedri – mic po mic*. Zagreb: Artresor naklada.
- Gray, Peter B., Shelly L. Volsche, Justin R. Garcia i Helen E. Fisher 2015. "The Roles of Pet Dogs and Cats in

Human Courtship and Dating”, u: *Anthrozoös*, 28(4), str. 673–683.

Grier, Katharine C. 2014. “The Material Culture of Pet Keeping”, u: *Routledge Handbook of Human-Animal Studies*. Ur. Garry Marvin i Susan McHugh. Oxon i New York: Routledge, str. 124–138.

Gros de Beler, Aude 2002. *Egyptian Mythology*. New York: Todtri.

Gruen, Lori 2017. “The Moral Status of Animals”, u: *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/moral-animal/>. Pristup: 3. studenoga 2019.

Guć, Josip 2018. “Uvod”, u: *Nikola Visković: pravo – politika – bioetika. Simpozij povodom osamdesetog rođendana Nikole Viskovića*. Centar za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Hrvatsko bioetičko društvo, str. 11–13. URL: <http://www.bioetika.hr/wp-content/uploads/2018/02/Simpozij-VISKOVIC-2018.pdf>. Pristup: 4. studenoga 2019.

Hillsburg, Heather 2010. “My Pet Needs Philosophy: Ambiguity, Capabilities and the Welfare of Domestic Dogs”, u: *Journal for Critical Animal Studies*, 8 (1-2), str. 33–46.

Irvine, Leslie 2013. “Animals as Lifechangers and Lifesavers: Pets in the Redemption Narratives of Homeless People”, u: *Journal of Contemporary Ethnography*, 42 (1), str. 3–30.

Kieckhefer, Richard 2014. *Magic in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kienzle, Beverly 2006. “The Bestiary of Heretics: Imaging Medieval Christian Heresy with Insects and Animals”, u: *A Communion of Subjects. Animals in Religion, Science, and Ethics*. Ur. Paul Waldau i Kimberley Patton, New York: Columbia University Press, str. 103–116.

Kruse, Corwin R. 2002. “Social Animals: Animal Studies and Sociology”, u: *Society & Animals*, 10 (4), str. 375–379.

Lawrence, Elizabeth A. 1985. “Human Perceptions of Animals and Animal Awareness: The Cultural Dimension”, u: *Advances in Animal Welfare Science*. Ur. M. W. Fox i Linda D. Mickley. Washington, DC: The Humane Society of the United States, str. 285–295.

Levack, Brian P. 2006. *The Witch-hunt in Early Modern Europe*. Edinburgh: Pearson Longman.

Marjanić, Suzana i Antonija Zaradija Kiš 2012. “Zoo-uvod ili zašto čitati životinju”, u: *Književna životinja. Kulturni bestijarij II. dio*. Ur. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Institut za etnologiju i folkloristiku, str. 11–19.

Marvin, Garry i Susan McHugh 2014. “In It Together. An Introduction to Human-Animal Studies”, u: *Routledge Handbook of Human-Animal Studies*. Ur. Garry Marvin i Susan McHugh. Oxon i New York: Routledge, str. 1–9.

Medievalists.net 2013. “Why Cats Were Hated in Medieval Europe”. URL: <http://www.medievalists.net/2013/10/02/why-cats-were-hated-in-medieval-europe/>. Pristup: 10. kolovoza 2019.

Melson, Gail F. 2002. “Psychology and the Study of Human-Animal Relationships”. *Society & Animals*, 10 (4), str. 347–352.

Metzler, Irina 2013. “Witchcraft and Cats in the Middle Ages” (revisited). *Dr Irina Metzler – Historan – Medieval Culture*. URL: <http://irinametzler.org/2013/10/10/>

witchcraft-and-cats-in-the-middle-ages-revisited/. Pristup: 10. kolovoza 2019.

Metzler, Irina 2009. “Heretical Cats: Animal Symbolism in Religious Discourse”, u: *Medium Aevum Quotidianum*, 59, str. 16–32.

Mullin, Molly 2002. “Animals and Anthropology”, u: *Society & Animals*, 10(4), str. 387–393.

Myron, Vicki (s Bretom Witterom) 2012. *Dewey: mačak iz male provincijske knjižnice koji je raznježio svijet*. Zagreb: Fraktura. Prevela Zdenka Drucalović.

O'Meara, Radha 2014. “Do Cats Know They Rule YouTube? Surveillance and the Pleasures of Cat Videos”, u: *M/C Journal/A Journal of Media and Culture*, 17 (2). URL: <http://journal.media-culture.org.au/index.php/mcjournal/article/viewArticle/794>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

Peggs, Kay 2018. “Introduction: The Ethics of Causing Suffering”, u: *The Palgrave Handbook of Practical Animal Ethics*. Ur. Andrew Linzey i Clair Linzey. London: Palgrave Macmillan, str. 365–371.

PETA. “Spaying and Neutering: A Solution for Suffering”. URL: <https://www.peta.org/issues/animal-companion-issues/animal-companion-factsheets/spaying-neutering-solution-suffering/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

Planchon, Lynn A., Donald I. Templer, Shelley Stokes i Jacqueline Keller 2002. “Death of a Companion Cat or Dog and Human Bereavement: Psychosocial Variables”, u: *Society & Animals*, 10 (1), str. 93–105.

Pho, Belinda, Derick Dang, Eric Pan, Sandra Youn, Robert Chirk i Theresa Condon 2006. “Maneki Neko: The Beckoning Cat”. *UCI Anthropology*. URL: http://www.anthropology.uci.edu/~cwmmaurer/courses/anthro_money_2006/maneki.html. Pristup: 14. kolovoza 2019.

Prijatelji životinja. “Kućne životinje”. *Prijatelji životinja.hr*. URL: <https://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=2646>. Pristup: 3. studenoga 2019.

Prijatelji životinja. “Jeste li vlasnik ili skrbnik”. *Prijatelji životinja.hr*. URL: <https://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=2708>. Pristup: 3. studenoga 2019.

Remler, Pat 2010. *Egyptian Mythology A to Z*. New York: Chelsea House Publishers.

Rogers, Katharine M. 2003. *The Cat and the Human Imagination: Feline Images from Bast to Garfield*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Sanders, Clinton R. 1998. “Animal Passions. The Emotional Experience of Doing Ethnography in Animal-Human Interaction Settings”, u: *Doing Ethnographic Research*. Ur. Scott Grills. Thousand Oaks, CA: Sage, str. 184–198.

Serpell, James 1996. *In the Company of Animals: A Study of Human-Animal Relationships*. Cambridge: Cambridge University Press.

Serpell, James A. 2002. “Anthropomorphism and Anthropomorphic Selection – Beyond the ‘Cute Response’”, u: *Society & Animals*, 10 (4), str. 437–454.

Servais, Veronique 2018. “Anthropomorphism in Human-Animal Interactions: A Pragmatist View”, u: *Frontiers in Psychology*, 9, Article 2590. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6305360/pdf/fpsyg-09-02590.pdf>. Pristup: 4. studenoga 2019.

Smojver-Ažić, Sanja i Zorica Topalović 2010. “Uloga kućnih ljubimaca u socioemocionalnom razvoju djece školskog uzrasta”, u: *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 151 (2), str. 171–194.

Spencer Public Library. "Dewey The Library Cat". URL: <http://www.spencerlibrary.com/p/dewey-library-cat.html>. Pristup: 17. kolovoza 2019.

Staff Reporter 2015. "James Bowen, Rescue Cat Bob: Rescue Of A Lifetime (VIDEO)". *HNGN/Headlines & Global News*, 11. rujna 2015. URL: <http://www.hngn.com/articles/128509/20150911/james-bowen-rescue-cat-bob-lifetime-video.htm>. Pristup: 10. kolovoza 2019.

Stephens, Debra Lynn i Ronald Paul Hill 1996. "The Loss of Animal Companions: A Humanistic and Consumption Perspective", u: *Society & Animals*, 4 (2), str. 189–210.

Stibbe, Arran 2001. "Language, Power and the Social Construction of Animals", u: *Society & Animals*, 9 (2), str. 145–161.

Sutherland, Jean-Anne i Kathryn Feltey 2010. *Cinematic Sociology: Social Life in Film*. Thousand Oaks, London, New Delhi i Singapore: Pine Forge Press.

Visković, Nikola 2009. *Kulturna zoologija. Što je životinja čovjeku i što je čovjek životinji*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Visković, Nikola 1996. *Životinja i čovjek: prilog kulturnoj zoologiji*. Split: Književni krug.

Vizek-Vidović, Vlasta, Lidija Arambašić, Gordana Keresteš, Gordana Kuterovac-Jagodić i Vesna Vlahović-Štetić 2001. "Pet Ownership in Childhood and Socio-Emotional Characteristics, Work Values and Professional Choices in Early Adulthood", u: *Anthrozoös*, 14 (4), str. 224–231.

Walker, Barbara G. 1983. *The Woman's Encyclopedia of Myths and Secrets*. New York: HarperOne.

Walker Art Center. "Internet Cat Video Festival". *WalkerArt.org*. URL: <http://www.walkerart.org/calendar/2015/internet-cat-video-festival-2015>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

Walker-Meikle, Kathleen 2012. *Medieval Pets*. Woodbridge: The Boydell Press.

OSTALI INTERNETSKI IZVORI

"A Street Cat Named Bob". *IMDb.com*. URL: <http://www.imdb.com/title/tt3606888/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

A Street Cat Named Bob. URL: <http://streetcatnamedbob.com/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

"A Streetcat Named Bob". *Facebook.com*. URL: <https://hr-hr.facebook.com/StreetCatBob/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

"Dewey". *Facebook.com*. URL: <https://www.facebook.com/DeweyTheBook>.

Grumpy Cat. URL: <https://www.grumpycats.com/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

"HenriLeChatNoir". *Facebook.com*. URL: <https://www.facebook.com/henrilechatnoir/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

Lil BUB. URL: <http://lilbub.com/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

"Pudge the Cat". *Instagram.com*. URL: <https://www.instagram.com/pudgethecat/>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

"StreetCat Bob". *Twitter.com*. URL: <https://twitter.com/streetcatbob>. Pristup: 14. kolovoza 2019.

Streetcat Bob. URL: <https://www.streetcatbob.world/>. Pristup: 6. studenog 2019.

SUMMARY

MEMOIRS OF CROSS-SPECIES FRIENDSHIP OR HOW CATS' AND HUMANS' LIVES ARE INTERWOVEN

Despite the fact that humans' and animals' lives have been interwoven for thousands of years in myriad and complex ways, social sciences have not recognized the importance of animal issues. Socio-cultural (re)interpretation of animals is particularly interesting and inspirational (DeMello 2012). Cats have come a long way from being worshipped in ancient Egyptian temples through medieval demonization to recent position as a family member in households around the world and icon in pop-culture imagery. The analysis is focused on presentations and interpretations of human-cat relationship in books *A Street Cat Named Bob* (2014) by James Bowen and *Dewey* (2012) by Vicki Myron.

Key words: cats, the companion animal, cross-species friendship, sociological animal studies, sociology of literature